

ER PSYKOLOGI ANDET END HJERNEPROCESSER?

Anmeldelse af Anders Gade:
Hjerneprocesser. Kognition og neurovidenskab.
 Frydenlund, 1997

Hysse Forchhammer

Midt i et hjerneår udkom bogen *Hjerneprocesser. Kognition og neurovidenskab*. Forfatteren Anders Gade præsenterer i bogen den første danske samlede fremstilling af hjernen og psykologiske processer.

Bogens stof er bevidst populariseret og henvender sig bredt til studerende og praktikere.

Projektet er ambitiøst og omfattende, og den vil givetvis blive læst i meget brede kredse inden for fag som klinisk psykologi, pædagogik, psykiatri, sygepleje etc., hvor samlede fremstillinger af neuropsykologisk stof er efterspurgt.

Hvorfor nu denne interesse for et fagområde, der for blot få år siden mindst talt ikke var topscore inden for fagpsykologiens egne rækker, hverken når det gælder forskning eller uddannelsesressourcer?

Der er øjensynlig mange forskellige forklaringer på denne udvikling: Der er gennem de senere år opstået mange nye arbejdspladser inden for arbejdet med demens og genoptræning af hjerneskadede. Samtidig er der inden for psykiatri og pædagogik sket et markant skift i den toneangivende opfattelse af hjernens betydning for forståelsen af f.eks. årsag til psykisk lidelse eller indlæringsproblemer, ofte koblet med en interesse for kognition, kognitive processer, kognitiv terapi etc. Der er tale om en omfattende bevægelse med forskellige udgangspunkter og mål, men fælles er en øget efterspørgsel efter neuropsykologisk specialviden.

Nu er neuropsykologien langt fra et afgrænset fagområde med entydige referencer. Også her hersker en mangfoldighed af teoretiske og metodiske standpunkter og standarder. Det er overordentlig vanskeligt præcist at definere fagområder: Som i andre dele af psykologien defineres feltet løbende af den sammensatte akademiske og kliniske proces, der udgør fagets praksis.

Enhver fremstilling af et sådant felt må være selektiv. Anders Gade afgrænser, bl.a. i sine indledende bemærkninger i forordet, bogens stof til redegørelser for, hvordan kognitive psykologer og neurologer, gennem erfaringer fra behandling af hjerneskadede og eksperimentelle tværvideenskabelige studier har beskæftiget sig med hjernens funktion i kognitive processer.

For Anders Gade er idealet, at psykologien tilnærmer sig de eksakte videnskaber. Psykologiens genstand er, ifølge forfatteren, kognition. Kognition er et overbegreb for alle andre psykiske processer. Som det udtrykkes i bogens første linje: Kognition er erkendelse: hvordan vi tolker verden, husker, kommunikerer, tænker, føler og er bevidste.

Midt i postmoderniteten, hvor store dele af den akademiske verden slet ikke kan tænke uden at anvende begreber som relativitet, situation, lokalitet og først og sidst konstruktion, virker det helt forfriskende, når Anders Gade indleder sin bog med bemærkninger om, at han som hovedregel har undladt at skrive om forhold, som er videnskabeligt usikre.

Den kritiske læser vil selvfølgelig reflektorisk (– og helt uden at koble neokortex til –), straks spørge: I hvilken forstand viden er *sikker*? Og med hvilke metoder en sådan viden opnås? Forfatteren giver ikke umiddelbart noget svar på spørgsmålet. Læser man bogens to metodekapitler, finder man heller ikke noget om metode i videnskabs- og erkendelsesteoretisk forstand. Kapitlerne beskæftiger sig udelukkende med forskellige teknikker til at afbillede hjernemorfologi, blodgennemstrømning, stofskifte og elektrisk aktivitet. Det fremgår dog implicit ved gennemlæsning af bogens 17 kapitler og litteraturreferencer, at det er det kontrollerede eksperiment, der henvises til som garant for sikker viden.

I de første 5 kapitler introduceres bogens tema. Forfatteren giver et videnskabshistorisk rids over hjerneforskningens historie, herunder de vigtigste hypoteser om hjernefunktion, som i forskellige historiske perioder har domineret forskningen. I kap. 3 og 4 gives oversigt over hjerneanatomier herunder funktionel hjerneanatomier, og introduktion til fagterminologi på feltet. I kap 5, giver forfatteren en historisk oversigt over udvikling af kognitions- og neuropsykologien frem til det, der i dag kaldes kognitiv neuropsykologi.

Kognitionspsykologien fremstilles som et brud med behaviorisme. Med ideen om at undersøge psykiske processer, ikke som indhold, men som proces, åbnes black-boxen for alvor, og psykologiens genstandsfelt udvides inden for mainstream psykologien. Fokus rettes væk, såvel fra adfærd, som fra subjektiv mening og i stedet imod informationsbearbejdningsprocesser. Den nyeste variant er så koblingen mellem neurovidenskaberne og kognitionspsykologien i den såkaldte kognitive neuropsykologi. Denne psykologi er særligt karakteriseret ved, at teoretiske model-

ler for kognition afprøves og videreudvikles væsentligst gennem studiet af hjerneskadede patienter.

Det er en god introduktion til forfatterens eget standpunkt, men der er samtidig tale om en traditionel psykologihistorisk fremstilling, hvor man følger udviklingen inden for mainstream psykologien, beskrevet som en fremadskridende proces, hvor psykologer til stadighed bliver klogere og mere sikre i deres sag. Hermed bliver den historiske præsentation noget ensidig.

Kognitionspsykologien er og har været en omfattende bevægelse. Kognitionspsykologiens gennembrud i 70'erne omfattede bl.a. også en øget interesse for f.eks. menings- og betydningsdannelse, for omverdens betydning for kognition og et brud med en rent psykoloanalytisk eller dynamisk psykologisk tilgang til det subjektive og adfærd.

Hele den funktionalhistoriske og virksomhedsteoretiske skoles bidrag til kognitionspsykologien omtales s. 98 således: »I Rusland grundlagde Vygotsky en psykologi som lagde vægt på den sociale indflydelse på kognitive funktioner«. Den sovjetisk neuropsykolog A.R. Luria nævnes også et par gange i bogen, bl.a. s. 112, hvor der står, at Luria var en betydelig teoretiker, uden at dette uddybes nærmere. De andre steder, Luria nævnes, er i forbindelse med case-historier eller modeller for sprog, hukommelse og frontallapsfunktion.

Det kunne have været både interessant og relevant at læse forfatterens analyse, eller blot kommentar til den fusion af virksomhedsteori, kognitiv psykologi og hjerneprocess-teori som Luria repræsenterede. Relevant, bl.a. fordi Luria er læst og udbredt i vide kredse, der beskæftiger sig med genoptræning af neurologiske patienter. Mange af Lurias eksperimentelle forsøg er forældede og uden interesse i dag, men de teoretiske overvejelser om hjernens plasticitet, om funktionelle systemer og koblingen til almenpsykologien, via virksomhedsbegrebet og dermed forsøget på at etablere et teoretisk fundament for at betragte psykiske processer som andet end hjernefunktion, burde have haft en kommentar med på vejen.

Bogens næste 12 kapitler er opdelt i emner: Bevidsthedstilstande og ubevidste processer, sanseprocesser, visuel perception, opmærksomhed, hukommelse, sprog, vidensrepræsentation, forestillingsbillede, frontallapperne, hjernens højre og venstre halvdel og bevidsthedens neuropsykologi. Kapitel 6 beskæftiger sig mere generelt med viden om søvn, drømme og hypnose ud fra studiet af normale, medens kapitel 17 tager afsæt i de patologiske bevidsthedsforstyrrelser hos hjerneskadede patienter.

Disse 12 kapitler danner formmæssigt en helhed. De starter alle med en spændende patienthistorie eller et lille litterært citat som en slags appetitvækker. Derefter gennemgås lidt psykologisk teori om emnet, og eksempler på hvordan studiet af hjerneskadede hhv. raske har bidraget til at belyse emnet.

Kapitlerne er alle spækket med litteraturhenvisninger. Man fristes til at tro, at der, hvor vi andre blot er forsynet med en ganske almindelig, gammeldags, og let nedslidt hippocampus, er Anders Gade begavet med en hel del ekstra gigabyte. Forfatterens evne til at lagre og genkalde litteraturreferencer er legendarisk, og bogen er en gave mht. referencer inden for de forskellige emneområder.

Indholdsmæssigt svinger kvaliteten i de sidste 12 kapitler. Forfatterens store styrke er, at han har fingeren på pulsen mht. den nyere diskussion af neuropsykologisk forskning. Et eksempel er beskrivelsen af, hvordan man i dag i stigende grad må fjerne sig fra forestillingen om at hjernefunktion er lokaliseret i afgrænsede områder, og i stedet undersøger hjernefunktion som fordelt på samvirkende hjerneområde. Gennemgangen af forskningen i basalgangliernes involvering i kognitive processer, og sammenhængene mellem basalganglierne og frontale hjerneområders funktion (kap. 15) er et godt eksempel på dette. Også gennemgangen af nyere hukommelsesforskning og visuel perception giver et godt overblik over centrale modeller og nyere referencer.

Forfatterens svaghed er koblingen til psykologisk teori.

Flere steder spørger man sig selv: Hvad er egentlig kriteriet for, hvordan den teoretiske litteratur om emnerne er udvalgt? Hvorfor er det f.eks. Youngs helt forældede 7 pkt.s opstilling fra 1973 af nogle centrale emotioner og tilstande der ikke er emotioner, som danner baggrund for kapitlets definition af emotioner? Hvor interessant det end kan være at læse om, at abemødre bærer deres børn på venstre arm, eller at Fore-stammefolk og amerikanske college studerende identificerer emotionelle ansigtsudtryk ens, så efterlader kapitlet om emotioner – og andre af bogens kapitler – et indtryk af psykologien som en fuldstændig eklektisk og fragmentarisk rodebunke af teorier og modeller, et kludetæppe, der kun holdes sammen af eksperimentopsykologiens systematiske afprøven af, om teorierne kan falsificeres.

Anders Gade har skrevet en meget læsevenlig bog om et stort og omfattende emne. Men som det ofte gør sig gældende med bøger, der søger at introducere og skabe overblik, bevæger den sig visse steder på grænsen til at sætte sig mellem to stole: Enten ved at blive for overfladisk eller for specifik. Skaden gøres flere steder god igen, vha. meget omfattende og centrale litteraturreferencer.

Men udover at være en introduktion, så er det også den første større og samlede præsentation af forfatterens standpunkt. Anders Gade er en central skikkelse inden for neuropsykologien, bl.a. som ansvarlig gennem flere år, for uddannelsen af nye danske neuropsykologer. På den baggrund er det lidt skuffende, at bogen ikke bidrager mere selvstændigt til

de problemer, neuropsykologien og den kognitive neuropsykologi står overfor. Efterhånden som læsningen af bogen skrider frem, bliver det klart, at forfatteren ikke opretholder en adskillelse, eller i al fald ikke skaber klarhed om relationen mellem begreberne kognitiv proces, (neuro) psykologi og hjerneprocess. Man bliver således i sin læsning i den grad i tvivl, om der eksisterer en sådan begrebsmæssig adskillelse for forfatteren eller ej? Er sammenblandingen udtryk for, at forfatteren er uafklaret, eller mener han reelt, at der er tale om begreber, der refererer til det samme?

Og her er vi ved et af kerneproblemerne i den ny neurokognitive bølge: Det uafklarede forhold til psykologiske teorier og manglende overvejelser om sammenhænge mellem forskellige dele af psykologien og hertil knyttede teorier og begreber. Den nye neurokognitive bølge har et i bedste fald uklart forhold til de psykologiske kategorier, den refererer til og benytter sig af. Forståelsen af sammenhænge mellem hjerneprocesser og psykologi er ligeledes usikre. Anders Gade svarer heller ikke direkte på dette spørgsmål, men bogens mere implicite svar bliver overvejende reduktionistisk: psykologiske processer og hjerneprocesser er én og samme ting, og psykologiens grundlæggende erkendelsesteoretiske problem, – dens sandhed eller relevanskriterie –, løses rent metodisk ved blot at kræve eksperimentel afprøvning.